

Høringsnotat

**Allmenn verneplikt
Innføring av verneplikt for kvinner**

**Forslag til endringer i vernepliktsloven og
heimevernloven**

17. februar 2014

1	Innledning	4
2	Innføring av allmenn verneplikt	5
2.1	Historisk bakgrunn	5
2.2	Gjennomføring av verneplikt for kvinner	6
2.2.1	Vernepliktsens innhold.....	6
2.2.2	Verneplikt for kvinner vil gjelde for kvinner født i 1997 eller senere .	8
2.2.3	Utsettelse og fritak	9
2.2.4	Implementering av allmenn verneplikt	10
3	Forslag til endringer i vernepliktsloven	10
3.1	Innledning.....	10
3.2	Forslag til endringer i kapittel I. Grunnleggende bestemmelser	11
3.2.1	Forslag til endringer i § 2	11
3.2.2	Forslag til endringer i § 3	12
3.2.3	Forslag til endringer i § 4	12
3.2.4	Forslag til endringer i § 5	13
3.2.5	Forslag til endringer i § 6	14
3.2.6	Forslag til endringer i § 7	14
3.2.7	Forslag til endringer i § 8	15
3.3	Forslag til endringer i kapittel II. Tjenesteplikten	16
3.3.1	Forslag til endringer i § 11	16
3.3.2	Forslag til endringer i § 12	17
3.4	Forslag til endringer i kapittel III. Utskrivning og rulleføring	17
3.4.1	Forslag til endringer i § 20	18
3.4.2	Forslag til endringer i § 22	19
3.4.3	Forslag til endringer i § 25	20
3.4.4	Forslag til endringer i § 27	20
3.4.5	Forslag til endringer i § 33	21
3.4.6	Forslag til endringer i § 35	21
3.4.7	Forslag til endringer i § 36	22

3.4.8	Forslag til endringer i § 37	22
3.4.9	Forslag til endringer i § 38	22
3.5	Forslag til endringer i kapittel IV. Forskjellige bestemmelser	23
3.5.1	Forslag til endringer i § 39	23
3.5.2	Forslag til endringer i § 40	23
3.5.3	Forslag til endringer i § 43	24
3.5.4	Forslag til endringer i § 44	24
3.5.5	Forslag til endringer i § 46	24
3.6	Forslag til endringer i kapittel V. Straffebestemmelser	25
3.6.1	Forslag til endringer i § 48	25
3.7	Forslag til overgangsbestemmelse	26
4	Forslag til endringer i heimevernloven	27
4.1	Innledning	27
4.2	Forslag til endringer i kapittel I om grunnleggende bestemmelser	27
4.2.1	Forslag til endringer i § 4	27
4.2.2	Forslag til endringer i § 5	28
4.2.3	Forslag til endringer i § 6	28
5	Behovet for endringer i andre bestemmelser	29
5.1	Innledning	29
5.2	Villighetserklæringen – bortfall av angrefristen	29
5.3	Militærnekterloven	29
6	Økonomiske og administrative konsekvenser	30

1 Innledning

Forsvarsdepartementet sender med dette på høring forslag til lovendringer i vernepliktsloven¹ og heimevernloven² som følge Stortingets beslutning om at verneplikten skal gjelde likt for kvinner og menn.

I forbindelse med Stortingets behandling av Meld. St. 14 (2012-2013) *Kompetanse for en ny tid* den 14. juni 2013, besluttet Stortinget å innføre kjønnsnøytral verneplikt, jf. Innst. 384 S (2012-2013).

«Kjønnsnøytral verneplikt innføres i Norge. Stortinget ber regjeringen legge fram forslag til nødvendige lovendringer snarest mulig, slik at kjønnsnøytral verneplikt kan innføres.»

Komiteens begrunnelse var:

«Komiteen mener at et kjennetegn på et likestilt samfunn er at både menn og kvinner er representert på alle nivåer og alle områder i arbeidslivet. Etter komiteens prinsipielle syn bør Forsvaret ikke være noe unntak, og den lave kvinneandelen er derfor ikke i pakt med det samfunnet Forsvaret er en del av. Dette innebærer at Forsvaret ikke i tilstrekkelig grad nyttiggjør seg den kompetanse og de ressurser kvinner kan tilføre organisasjonen. Komiteen er derfor enig i målsettingen om å øke kvinneandelen blant både vernepliktige, befal og vervede. Komiteen innser at utfordringen med å øke kvinneandelen i Forsvaret har flere dimensjoner, og at det over tid er iverksatt en rekke tiltak for å øke kvinneandelen i Forsvaret, uten at disse så langt har hatt tilstrekkelig effekt. Det er avgjørende at Forsvaret selv identifiserer nødvendige tilretteleggingstiltak for å ta imot flere kvinner – både av praktisk og administrativ art. Komiteen viser i den forbindelse til gjennomgangen av slike tiltak ved Stortingets behandling av Innst. S. nr. 31 (2007–2008), jf. St.meld. nr. 36 (2006–2007).»³

På denne bakgrunn legger departementet frem forslag til endringer i vernepliktsloven og heimevernloven. Begge lovene er fra 1953 og er modne for en helhetlig revisjon. Departementet vil imidlertid i denne omgang kun foreslå nødvendige endringer i vernepliktsloven og i heimevernloven for å gjøre verneplikten allmenn, og foreta en kjønnsnøytralisering av lovene. Som følge av utviklingen i Forsvaret og samfunnet for øvrig, og endringer som er gjennomført i forskriftsverket til vernepliktsloven, foreslås det også mindre lovtekniske endringer i enkelte lovbestemmelser.

¹ Lov om verneplikt av 17. juli 1953 nr. 29

² Lov om Heimevernet av 17. juli 1953 nr. 28

³ Innst. 384 S (2012-2013)

Departementet foreslår at verneplikten skal gjelde for kvinner født fra og med 1. januar 1997. I den forbindelse foreslås det også at oppsigelsesfristen som i dag kun gjelder for kvinnelig militært personell som frivillig tjenestegjør i Forsvaret oppheves.

Vernepliktsloven ble sist endret 21. juni 2013, og fikk ny § 46 a om begjæring av vandelsvurdering etter reglene i politiregisterloven § 45.⁴ Heimevernloven ble sist endret 1. januar 2014, og omfattet endring i form av nytt annet ledd i § 29 om fremleggelse av uttømmende politiattest.⁵

2 Innføring av allmenn verneplikt

2.1 Historisk bakgrunn

Verneplikt for kvinner er ikke et nytt fenomen i Norge. Ved en provisorisk anordning av 24. juli 1942 innførte Londonregjeringen tvungen verneplikt for alle norske kvinner i utlandet mellom 18 og 40 år. Av praktiske grunner ble utskrivningen begrenset til å gjelde vernepliktige som oppholdt seg i Storbritannia.⁶ En av årsakene til at kvinners verneplikt ble begrenset til Storbritannia, skyldes at det var størst behov for kvinnelig arbeidskraft der,⁷ samt at vertsnasjonen for lengst hadde innført tjenesteplikt for britiske kvinner.⁸ Primært trengte Forsvaret kvinner til å utføre støttefunksjoner og derved gjøre det mulig å disponere flere menn i stridende stillinger. Det finnes imidlertid også eksempler på at norske kvinner deltok i aktiv strid under andre verdenskrig, blant annet ved frigjøringen av Finnmark.⁹ Anslagsvis ble 660 kvinner innrullert i Forsvaret. Per 8. mai 1945 tjenestegjorde 446 kvinner.¹⁰ Den provisoriske anordningen om verneplikt opphørte 15. juni 1945.¹¹

I 1976 vedtok Stortinget at kvinner skulle få tilgang til å tjenestegjøre i militære stillinger. Ordningen skulle være begrenset til funksjoner og avdelinger av ikke-

⁴ Lov om endringer i politiregisterloven mv. av 21. juni 2013 nr. 82

⁵ Lov om endringer i politiregisterloven mv. av 21. juni 2013 nr. 82

⁶ Værnø og Steri, Kvinnerenes forsvarshistorie (1990) s. 59

⁷ Ottersen, Forsvarssak eller kvinnesak (1999) s. 13-14

⁸ Værnø og Steri, Kvinnerenes forsvarshistorie (1990) s. 59

⁹ Meld.St. 14 (2012-2013) pkt. 6.1 s. 37-38

¹⁰ Værnø og Steri, Kvinnerenes forsvarshistorie (1990) s. 68

¹¹ Ottersen, Forsvarssak eller kvinnesak (1999) s. 13

stridende karakter. Da befalsutdanningen ble åpnet for kvinner i 1977, søkte 255 kvinner om slik utdanning.

Høsten 1983 fremmet Regjeringen forslag til Stortinget om at kvinner på frivillig basis skulle gis adgang til å avtjene førstegangstjeneste sammen med, og av samme varighet, som menn. Forslaget ble vedtatt av Stortinget i 1983 og trådte i kraft i 1984. I 1984 vedtok Stortinget å innføre full yrkesmessig likestilling mellom kvinner og menn i Forsvaret. Yrkesmessig likestilling trådte i kraft i 1985.¹²

I 1995 lanserte Forsvarsdepartementet *Handlingsplan for rekruttering av kvinner* med hovedmål om å øke andelen kvinnelig befall og vervede i Forsvaret til 7 % innen 2005, og samtidig intensivere arbeidet med rekruttering av kvinner til militær førstegangstjeneste. For å følge opp departementets intensjoner, ble *Forsvarssjefens satsningsplan for rekruttering av kvinner til Forsvaret* utarbeidet i 1996. I år 2000 ble *Handlingsplan for økt kvinneandel* utgitt av Forsvarets overkommando. I forbindelse med iverksetting av Stortingets vedtak, jf. Innst. S. nr. 234 (2003-2004) til St.prp. nr. 42 (2003-2004), fastsatte Forsvarsdepartementet et strategisk mål om at kvinneandelen skulle øke til 15 prosent totalt, og 25 prosent ved befallsskolene innen 2008.¹³

I 2007 ble innkalling til frivillig sesjon for kvinner innført. Siden har antallet kvinner som har gjennomført førstegangstjeneste nær doblet seg. Som et virkemiddel for å nå målet om økt rekruttering av kvinner til Forsvaret, ble sesjonsplikt for kvinner innført fra 2010, jf. Ot.prp. nr. 41 (2008-2009).¹⁴

Sesjonsplikten innebærer at kvinner er underlagt en utskrivningsplikt. Utskrivningsplikten innebærer en plikt til å la seg innrullere i Forsvarets verneplikts- og tjenesteregister (tidligere kalt hovedrulle) og la seg klassifisere for å fastsette tjenestedyktighet for tjeneste i Forsvaret.

2.2 Gjennomføring av verneplikt for kvinner

2.2.1 Vernepliktens innhold

Allmenn verneplikt er grunnlovsfestet, jf. Grunnloven § 109, hvor det heter:

«Enhver Statens borger er i Almindelighed lige forpligtet, i en vis Tid at verne om sit Fædreland uden Hensyn til Fødsel eller Formue. Denne Grundsætnings Anvendelse, og de Indskrænkninger den bør undergaa, bestemmes ved Lov.»

¹² FD Aktuelt nr. 08/99

¹³ St.meld. nr. 36 (2006-2007) punkt 4.2 side 8

¹⁴ Meld.St. 14 (2012-2013) punkt 6.1. s. 37-38

Bestemmelsen pålegger etter sin ordlyd alle borgere en allmenn verneplikt, men vernepliktslovens bestemmelser angir imidlertid at den vernepliktige er norsk mannlig statsborger.

Innføring av verneplikt for kvinner forutsetter at kvinner pålegges verneplikt på lik linje med menn. Det innebærer en plikt til å stå til disposisjon for nasjonen i alderen 19 til 44 år (55 år for vernepliktige befall). Verneplikten består av tre hovedelementer: utskrivning, førstegangstjeneste og repetisjonstjeneste. Samlet tjenestetid er i dag begrenset til 19 måneder, der de 12 første månedene normalt fullføres som førstegangstjeneste. De gjenværende 7 månedene kan gjennomføres som repetisjonstjeneste eller årlig trening i Heimevernet. Over halvparten av de som fullfører førstegangstjeneste blir etter en stund overført til Heimevernet.¹⁵ Tjenestedyktige menn og kvinner som ikke innkalles til førstegangstjeneste, vil fortsatt være vernepliktige og en del av samfunnets beredskapsreserver.¹⁶

Når de foreslåtte lovendringene trer i kraft, kan alle kvinner bli innkalt til førstegangstjeneste. Dette er imidlertid ikke ensbetydende med at enhver kvinne født fra og med den datoen skal eller vil bli innkalt til tjenestegjøring.

Verneplikt er ikke det samme som førstegangstjeneste. I praksis innebærer innføring av verneplikt for kvinner at også kvinner som blir kjent tjenestedyktige på sesjon, ikke lenger har muligheten til å velge bort tjenestegjøring. Tjenestedyktige kvinners plikt til å tjenestegjøre vil ikke lenger være avhengig av at de undertegner kontrakt om villighet.

Hvert år bestemmer Stortinget andelen som vil bli innkalt til førstegangstjeneste. Forsvarets behov er styrende for hvordan verneplikt og førstegangstjeneste praktiseres, og for det antallet som kalles inn til de ulike forsvarsgrenene, utdanningene og tjenestene.

For å kunne tjenestegjøre i Forsvaret, må man bli kjent tjenestedyktig på sesjon. På sesjon vurderes hvilke tjeneste man er kvalifisert til. God helse og tilfredsstillende evnenivå er en forutsetning for å bli valgt ut til førstegangstjeneste. De fysiske kravene varierer fra tjenestetype til tjenestetype. Forsvaret er opptatt av å få inn de best egnede soldatene. Kravene for å bli kjent tjenestedyktig på sesjon er i mange tilfeller lavere enn kravene som blir stilt til soldater som skal gjennomføre førstegangstjeneste.

¹⁵ Forsvaret (2013). Etter førstegangstjeneste. Disponeringskort. URL: <http://forsvaret.no/verneplikt/etter-forstegangstjenesten/Sider/disponeringskort.aspx>

¹⁶ Meld.St. 14 2012-2013 s. 37

Innføring av verneplikt for kvinner vil føre til at antallet utskrivningspliktige vil øke til det dobbelte, uten at Forsvarets behov vil øke tilsvarende. I 2012 ble 21 137, herav 5 982 kvinner og 151 555 menn, klassifisert tjenestedyktige. Forsvaret hadde behov for 9 265 soldater.¹⁷ Tjenestedyktige som ikke kalles inn til tjeneste i første omgang, er fortsatt vernepliktige og kan kalles inn hvis det blir behov for dem. De vernepliktige utfører med andre ord sin plikt selv om de ikke blir innkalt og gjennomfører førstegangstjenesten. Allmenn verneplikt er således en nasjonal beredskapsordning, i tilfelle det skulle komme tider der befolkningen må mobiliseres til vern av landet.¹⁸

Dersom kvinner og menn har en utdanning eller yrkeserfaring som Forsvaret kan ha nytte av, må de regne med å bli innkalt til førstegangstjeneste. Det gjelder eksempelvis mekanikere eller de som har studert maritime fag. De med høyere utdanning, herunder leger, prester, psykologer, veterinærer, tannleger og jurister, kan bli kalt inn som vernepliktig akademisk befal (VAB).

Forsvarets behov og kravene til tjenestedyktighet har dermed avgjørende betydning for hvem og hvor mange som blir kalt inn til førstegangstjeneste.

Når det gjelder kvinneandelen, vurderes Forsvarets behov ut fra både en fagmilitær og en forsvarspolitisk synsvinkel. Ønsket om at Forsvaret skal gjenspeile befolkningen er således tungtveiende, og må ses i sammenheng med at den enkelte stilling fylles med personell som er best egnet.

2.2.2 Verneplikt for kvinner vil gjelde for kvinner født i 1997 eller senere

Forutsatt at lovendringen trer i kraft fra 1. januar 2015, foreslår departementet at en innføring av verneplikt for kvinner vil gjelde for kvinner født i 1997 eller senere.

Innrulling av utskrivningspliktige kan tidligst skje det året de fyller 17 år.

Innrulling innebærer at Vernepliktsverket registrerer data fra Folkeregisteret med oversikt over alle som er født i det kalenderåret. Denne dataen legges inn i Forsvarets verneplikts- og tjenesteregister.

For 1997-kullet finner slik registrering sted våren 2014. Dernest gjennomføres sesjon del 1 og sesjon del 2.

Sesjon del 1 gjennomføres i det året man fyller 18 år og sesjon del 2 gjennomføres i løpet av det året man fyller 19 år. Førstegangstjenesten avtjenes mellom

¹⁷ Forsvaret (2013). Fakta om Forsvaret. Tall og statistikk. URL: <http://forsvaret.no/om-forsvaret/fakta-om-forsvaret/Sider/tall-og-statistikk.aspx>

¹⁸ St.prp. nr. 48 (2007-2008) s. 123

videregående opplæring og videre studier eller jobb. For 1997-kullet vil sesjon del 1 bli gjennomført høsten 2014 eller våren 2015, mens sesjon del 2 vil starte opp i august 2015. Utskrivningspliktige født i 1997 som har valgt studieforberedende retning, og ikke har tatt omvalg, er da inne i sitt siste år i videregående opplæring, og vil kalles inn til sesjon del 2. Utskrivningspliktige som har valgt yrkesrettet opplæring, og/eller har gjort omvalg, må gjennom sesjon del 1 på nytt i 2016 (sammen med 98-kullet), for å kvalifisere seg til sesjon del 2.

Normalt vil vernepliktige som tar studieforberedende, og ikke har tatt et omvalg, bli innkalt til førstegangstjeneste fra juli 2016 til april 2017. De som har valgt yrkesrettet opplæring, eller har tatt omvalg, kalles inn til sesjon del 2 i løpet av det siste året i videregående opplæring, og fordeles til førstegangstjeneste i konkurranse med det årskullet som «normalt» skal kalles inn. For alle gjelder det at de etter frivillighet kan kalles inn til tjeneste fra den dagen de fyller 18 år.

Loven kan ikke gis tilbakevirkende kraft og det er viktig med forutsigbarhet for de endringene vil gjelde for. Departementet anser det som viktig at kvinner som vil bli innkalt til førstegangstjeneste på forhånd har fått tilstrekkelig informasjon om at de er vernepliktige. Kvinner blir i dag informert om at de kun er sesjonspliktige. 1997-kullet blir det første kullet som vil kunne få informasjon av Forsvaret om at de er vernepliktige før de innkalles til sesjon. Dette innebærer at de første kvinnelige vernepliktige vil kunne møte til førstegangstjeneste fra juli 2016.

2.2.3 Utsettelse og fritak

I fredstid kan vernepliktige få utsettelse av førstegangstjeneste på grunn av omsorgs- og pleieansvar, husdyrhold, utdanning og andre vektige velferdsgrunner. I tillegg kan det gis utsettelse når samfunnsinteresser krever det. Den vernepliktige må selv søke om eller gi samtykke til å få slik utsettelse av tjenesten. Personer som er siktet for eller tiltalt for forbrytelser eller forseelser av grovere karakter, gis utsettelse med innkalling til førstegangstjeneste.¹⁹

Vernepliktige kan gis fritak fra førstegangstjeneste i fredstid når det er grunn til å gå ut fra at vedkommende ikke kan gjøre militærtjeneste av noen art uten å komme i konflikt med sin alvorlige overbevisning, herunder at den vernepliktige derved tvinges til å bryte verdier som for vedkommende er av fundamental betydning og som er knyttet til bruk av masseødeleggelsesvåpen slik de kan påregnes brukt i dagens forsvar.²⁰ Overbevisningen må være fast og alvorlig. En alvorlig

¹⁹ Vernepliktsloven §§ 3, 18 og 21, jf. forskrift om utskrivning og verneplikt (vernepliktforskriften) av 10. desember 2010 nr. 1605 kap. 10 og 11

²⁰ Lov om fritaking for militærtjeneste av overbevisningsgrunner (militærnekterloven) av 19. mars 1965 nr. 3 § 1

overbevisning kan være etisk, religiøs eller politisk fundert. Den vernepliktige må ha en grunnleggende pasifistisk innstilling. Vernepliktige som har helseproblemer eller er toppidrettsutøvere kan også få fritak fra førstegangstjeneste.²¹ Videre kan det gis helt eller delvis fritak for ordinær tjeneste for vernepliktige som godtgjør å ha utført militærtjeneste i et annet land.²² For øvrig er ordinerte prester i statskirken og prester og forstandere i registrerte trossamfunn fritatt for verneplikt. Dersom de har utført militærtjeneste er de imidlertid pliktige til å gjøre tjeneste som feltprester i Forsvaret.²³

Ved mobilisering og/eller krig kan vernepliktige få fritak for og utsettelse med fremmøte i Forsvaret. Vernepliktige kan på grunn av sivil stilling eller fagkyndighet gis fritak til å fortsette sin virksomhet, når deres avdeling settes på krigsfot. På samme måte kan også vernepliktige av hensyn til rikets samlede forsvar måtte gjøre tjeneste i Heimevernet, Politiet, Siviltforsvaret eller Handelsflåten. Frivillige vernepliktige som ikke har fylt 18 år, skal ikke gis opplæring eller delta i stridsrelatert virksomhet, og skal straks fritas fra tjeneste dersom riket er i krig eller krig truer eller Forsvaret eller noen del av det er beordret satt på krigsfot.²⁴

2.2.4 Implementering av allmenn verneplikt

Implementering av verneplikt for kvinner vil bygge videre på dagens vernepliktsordning. Det vil si at Forsvarets behov er styrende for hvem som kalles inn til, og gjennomfører, førstegangstjeneste. Videre igangsettes det et arbeid med å gjennomgå seleksjonskriteriene og eventuelt se på ulike tiltak for førstegangstjenesten. Dette for å kunne bidra til og ivareta, både de vernepliktige, og de som gjennomfører førstegangstjenesten på en god måte.

3 Forslag til endringer i vernepliktsloven

3.1 Innledning

Følgende bestemmelser i vernepliktsloven foreslås endret:

- Kapittel I. Grunnleggende bestemmelser. §§ 2, 3, 4, 5, 6, 7 og 8.

²¹ Forsvaret (2013). Førstegangstjeneste. Utsettelse eller fritak. URL: <http://forsvaret.no/verneplikt/under-forstegangstjeneste/utsettelse-fritak/Sider/utsettelse-fritak.aspx>

²² Vernepliktsloven § 17, jf. vernepliktforskriften kap. 9

²³ Vernepliktsloven § 3, jf. vernepliktforskriften kap. 2

²⁴ Vernepliktsloven §§ 4, 5 og 17, jf. heimevernloven § 21, jf. forskrift om fritak for og utsettelse med fremmøte i Forsvaret ved mobilisering av 9. august 1974 nr. 6

- Kapittel II. Tjenesteplikten. §§ 11 og 12.
- Kapittel III. Utskrivning og rulleføring. §§ 20, 22, 25, 27, 33, 35, 36, 37 og 38.
- Kapittel IV. Forskjellige bestemmelser. §§ 39, 40, 43, 44 og 46.
- Kapittel V. Straffebestemmelser. § 48.

I tillegg foreslås en overgangsbestemmelse som regulerer kvinner som frivillig forplikter seg til mobiliserings- og tjenesteplikt.

3.2 Forslag til endringer i kapittel I. Grunnleggende bestemmelser

3.2.1 Forslag til endringer i § 2

Vernepliktsloven § 2 regulerer Forsvarets inndeling og oppbud. Forsvaret har to oppbud, med unntak av Marinen, som har ett. Første oppbud er linjen, som består av de vernepliktige i alderen 19 til 34 år og brukes i den egentlige felthær. Andre oppbud er landvernet, som består av de vernepliktige i alderen 35 til 44 år og brukes vesentlig til lokale feltavdelinger. Krigsforsterkingen omfatter tjenestedyktige i alderen 18 til 55 år som ikke tilhører de faste oppbud; er ikke organisert i fred og kan brukes til å utfylle de faste oppbud. I Heimevernet kan det delta personer fra fylte 17 år som ved mobilisering ikke skal tjenestegjøre i andre deler av Forsvaret.

Av § 2 andre ledd siste punktum fremgår det at oppbudsinndelingen ikke gjelder for befalingsmenn. Befalingsmenn er et begrep som har stått uendret siden vernepliktsloven trådte i kraft i 1953. I dag bruker man begrepet «befal». I forbindelse med vedtakelsen av vernepliktforskriften gikk man også bort fra betegnelsen «befalingsmenn».

For å gjøre begrepet kjønnsnøytralt og i tråd med dagens begrepsbruk foreslår departementet at «befalingsmenn» i § 2 andre ledd siste punktum endres til «befal».

Departementet foreslår at § 2 skal lyde:

Forsvaret består av 2 oppbud, linjen og landvernet, unntatt Marinen som består av 1 oppbud.

Oppbudenes bestemmelse er å tjene til forsvar av landets interesser hvor som helst det kreves. Landvernet, som består av de 10 eldste årsklasser, *kan brukes* bare med den begrensning som Grunnlovens § 25 fastsetter. Oppbudsinndelingen gjelder ikke for *befal*.

3.2.2 Forslag til endringer i § 3

Vernepliktsloven § 3 angir hvem verneplikten gjelder for. Av § 3 første ledd fremgår det at verneplikten gjelder for norsk mannlig statsborger, og det refereres konsekvent til «han». Alle tjenestedyktige menn er vernepliktige fra det året de fyller 19 til det året de fyller 44 år (55 år for vernepliktige befall). Av bestemmelsens andre ledd fremgår det at verneplikten også kan pålegges menn som uten å være norske statsborgere hører hjemme her i riket.

Innføring av verneplikt for kvinner innebærer at kvinner vil få en plikt til å tjenestegjøre i Forsvaret på lik linje med menn. På bakgrunn av dette foreslår departementet at ordet «mannlig» i § 3 første ledd fjernes og ordet «mann» i § 3 andre ledd endres til «enhver». For å gjøre § 3 første ledd generell og anvendelig også for kvinner, foreslås det at norsk statsborger skrives i flertallsform, slik at ordet «de» kan benyttes fremfor «han». I § 3 andre ledd foreslås det at «enhver» benyttes istedenfor «menn» og at «vedkommende» benyttes istedenfor «han». Videre foreslås det en språklig forenkling av ordlyden.

Departementet foreslår at § 3 skal lyde:

Norske statsborgere er etter utskrivning vernepliktige fra 1. januar det året de fyller 19 til utgangen av det året de fyller 44. Norske statsborgere som også innehar fremmed statsborgerskap, er ikke vernepliktige her i riket såfremt konvensjon med den fremmede stat er til hinder for det.

Med de begrensninger som følger av konvensjon med fremmed stat, kan Kongen bestemme at verneplikt skal pålegges også *enhver* som uten å være *norsk statsborger* hører hjemme her i riket. *En* slik vernepliktig *er* fri for militærtjeneste *når* staten er i krig med det land hvor *vedkommende* er eller sist var statsborger.

Alle vernepliktige som er født i samme år utgjør en årsklasse.

Fritatt for verneplikt er ordinerte prester i statskirken og prester og forstandere i registrerte trossamfunn. Såfremt de har utført militærtjeneste, er de dog etter nærmere bestemmelser av Kongen pliktige til å gjøre tjeneste som feltprester i Forsvaret.

3.2.3 Forslag til endringer i § 4

I vernepliktsloven § 4 tredje ledd foreslås det at ordet «menn» byttes ut med «enhver», da innføring av verneplikt for kvinner innebærer at også kvinner kan bli antatt som frivillige i militære stillinger eller som elever ved militære skoler før den ordinære vernepliktsalder.

Det følger av vernepliktsloven § 4 fjerde ledd at kvinner som frivillig gjør tjeneste i Forsvaret har mobiliserings- og tjenesteplikt. Mobiliserings- og tjenesteplikt innebærer plikt til å la seg disponere i Forsvarets styrkestruktur, Heimevernet inkludert, samt å delta på øvelser og kurs knyttet til disponeringen. I dag påtar kvinner seg de samme forpliktelser som vernepliktige menn, først når de har skrevet under kontrakt om tjenesteplikt for kvinnelig militært personell. Særskilte bestemmelser for kvinnelig militært personell følger av vernepliktforskriften kapittel 3. Ved å underskrive kontrakt om tjenesteplikt for kvinnelig militært personell binder kvinnene seg til å fullføre førstegangstjenesten og repetisjonsøvinger, og å la seg mobiliseringsdisponere med tjenesteplikt i krig.

Det foreslås at allmenn verneplikt gjøres gjeldene for kvinner født i 1997 eller senere, jf. punkt 2.2.2. Disse kvinnene vil få en verneplikt på lik linje med menn. Kvinner født før 1. januar 1997, som frivillig gjennomfører eller har gjennomført førstegangstjeneste, vil fortsatt være tjenestepliktige, og ikke vernepliktige, etter at endringene trer i kraft. Det samme gjelder for de kvinnene som allerede tjenestegjør i Forsvaret. Dagens bestemmelser som gjelder tjenestepliktige kvinner må derfor videreføres. Departementet foreslår at dette fremgår av en overgangsbestemmelse som vil regulere tjenestepliktige som er født før 1. januar 1997, jf. punkt 3.7 om forslag til overgangsbestemmelse. På bakgrunn av dette foreslås § 4 fjerde ledd opphevet.

Departementet foreslår at § 4 skal lyde:

Uten hensyn til bestemmelsen i § 3 første punktum kan Kongen i krig eller når krig truer bestemme at verneplikten skal inntre fra den dag i utskrivningsåret vedkommende fyller 18 år.

Kongen treffer nærmere bestemmelser om fra hvilket tidspunkt verneplikten inntre for yngreårige som etter eget ønske utskrives i henhold til § 20 fjerde ledd.

Enhver som blir antatt som *frivillig* i militær stilling eller som *elev* ved *militær skole* før den ordinære vernepliktsalder, er *vernepliktig* fra og med antagelsen.

Frivillige som nevnt i *annet og tredje ledd*, som ikke har fylt 18 år, skal ikke gis opplæring eller delta i stridsrelatert virksomhet, og skal straks fritas fra tjeneste dersom riket er i krig eller krig truer eller Forsvaret eller noen del av det er beordret satt på krigsfot.

3.2.4 Forslag til endringer i § 5

Vernepliktsloven § 5 gjelder krigsforsterkning i krig eller når krig truer.

Av § 5 første ledd fremgår det at bestemmelsen gjelder enhver tjenestedyktig mann, og det refereres til «han». Departementet foreslår at bestemmelsen gjøres kjønnsnøytral, slik at den også inkluderer kvinner. Videre foreslås det at «ledds» i § 5 første ledd siste punktum endres til «ledd».

Departementet foreslår at § 5 skal lyde:

I krig eller når krig truer kan det settes opp krigsforsterkning. *Tjenestedyktige* som ikke tilhører de faste oppbud (§ 2) *er tjenestepliktige* fra og med den dag *de* fyller 18 år til og med det år *de* fyller 55. Bestemmelsen i § 3 første ledd annet punktum, annet og fjerde ledd får tilsvarende anvendelse.

I den utstrekning det er nødvendig kan tjenestepliktige i krigsforsterkningen, med den begrensning som Grunnlovens § 25 fastsetter, brukes til utfylling av de faste oppbud.

Kongen med Stortingets samtykke gir nærmere regler om tjenesten, herunder om fritakelse på grunn av tjeneste i Heimevernet, Politiet eller Sivildforsvaret eller annet krigsviktig eller samfunnsviktig arbeid.

3.2.5 Forslag til endringer i § 6

Vernepliktsloven § 6 gjelder plikten til å bli stående i oppbud. Departementet foreslår at ordet «han» byttes ut med det kjønnsnøytrale ordet «vedkommende».

Departementet foreslår at § 6 skal lyde:

Under krigstjeneste, under tjenestegjøring ved avdeling utenfor riket eller på tokt er enhver forpliktet til å bli stående i sitt oppbud inntil *vedkommende* kan erstattes av en annen.

3.2.6 Forslag til endringer i § 7

Vernepliktsloven § 7 gjelder beordring av vernepliktige. For å gjøre bestemmelsen generell og anvendelig for både kvinner og menn, foreslås det at vernepliktig skrives i flertallsform, slik at ordet «de» og «dem» kan benyttes fremfor «han» og «ham».

Departementet foreslår at § 7 skal lyde:

Vernepliktige er forpliktet til å overta den tjenestestilling i Forsvaret som *de* blir beordret til, og utføre den tjeneste som blir pålagt *dem*. Ingen kan mot sin vilje beordres til tjeneste med lavere grad enn den vedkommende er beskikket, tilsatt eller utnevnt i med mindre særlige forhold i krig gjør slik beordring nødvendig.

Vernepliktige er forpliktet til å motta høyere grad og gjennomgå *nødvendig* utdanning. Med mindre graden er midlertidig eller gitt for et bestemt oppdrag, kan

den bare fratas *de vernepliktige hvis de* har vist seg uskikket eller uverdigg til å inneha den.

Etter bestemmelse av Kongen med Stortingets samtykke kan vernepliktige brukes til å utføre sivilt samfunnsnyttig arbeid istedenfor militærtjeneste. På samme måte kan det bestemmes at vernepliktige ikke skal innkalles til tjeneste etter denne lov, men i stedet overføres til Sivildforsvaret for tjeneste der.

3.2.7 Forslag til endringer i § 8

Vernepliktsloven § 8 og Stortingets vedtak av Innst. S. nr. 185, jf. St.prp. nr. 153 (1952) fastsetter verneplikt for befal. Utfyllende bestemmelser følger av vernepliktforskriften kap. 4 om de forskjellige befalskategorienes forhold til verneplikt og tjenesteplikt.

Bestemmelsen og forskriften er ikke oppdatert i henhold til dagens befalsordning og forsvarspersonellovens begrepsbruk. Departementet foreslår å oppdatere og forenkle bestemmelsen i tråd med forsvarspersonelloven.

Departementet foreslår i første ledd å endre «mobiliseringsplassering» til «styrkedisponering» som er i samsvar med begrepsbruken i Forvaret i dag. Det foreslås videre at «befalingsmenn» erstattes med «befal», jf. vurderingen i punkt 4.2.3 vedørende forslag til endringer i § 4.

Departementet foreslår at § 8 tredje ledd siste punktum strykes. Definisjonen av tilsatt befal fremgår av forsvarspersonelloven.

Departementet foreslår å oppheve § 8 siste ledd siste punktum. Bestemmelsen er ikke lenger aktuell fordi det i dag ikke finnes slike begrensinger.

Departementet foreslår at § 8 skal lyde:

I den utstrekning ikke annet følger av ansettelsesvilkårene gjelder bestemmelsene i denne lov for *tilsatt befal* så lenge de er i tjeneste. Tilsvarende gjelder personell som ikke har alminnelig verneplikt etter denne lov, men som frivillig har inngått kontrakt om eller gitt skriftlig samtykke til *styrkedisponering*. For slike frivillige gjelder loven for kontraktstidens varighet.

Vernepliktige som utdannes til *befal* under førstegangstjenesten og som *ikke er gitt tilsetting* av ett års varighet eller mer utover førstegangstjenesten, følger med hensyn til verneplikt i fred den årsklasse de tilhører.

Alle andre *befal*, herunder *befal som har avsluttet tilsettingsforholdet*, er vernepliktige til og med det år de *fyller 55*.

I krig eller når krig truer er befal som på grunn av tidligere ansettelse i Forsvaret oppbærer pensjon, redusert lønn eller har rett til oppsatt pensjon, tjenestepliktige ut over det år de fyller 55 så lenge de anses brukbare. Ved innkalling må ingen mot sin vilje beordres til tjeneste som etter gjeldende bestemmelser er tillagt lavere grad enn den de innehar eller innehadde ved avgangen, med mindre de ved sitt forhold har gjort seg uverdigg til slik grad eller det foreligger forhold som nevnt i § 7 første ledds annet punktum.

Befal som nevnt i fjerde ledd er forpliktet til i fredstid å gjennomgå kortere kurser *mv.* som anses nødvendig for at de kan fylle den stilling de er bestemt for i krig.

Bestemmelsene i denne paragraf gjelder annet fastlønt og forhenværende fastlønt militært personell i den utstrekning Kongen *bestemmer*.

3.3 Forslag til endringer i kapittel II. Tjenesteplikten

3.3.1 Forslag til endringer i § 11

Vernepliktsloven § 11 første ledd regulerer når førstegangstjenesten skal avtjenes. Ordningen med vernepliktig akademisk befal (VAB) er utledet av vernepliktsloven § 11 andre ledd, hvor betegnelsen vernepliktige med sivil opplæring av betydning for Forsvarets behov, benyttes for å angi en gruppe vernepliktige hvis ordinære tjenestetid kan oppdeles. Det henvises videre til § 10 andre ledd, hvor disse vernepliktige betegnes som vernepliktige med sivil utdanning som minst tilsvarer eksamen fra videregående skole, studieretning for allmenne fag, eller ingeniørhøgskole. Kongen gir nærmere regler til utfylling av disse bestemmelsene og om tjenestevilkår og gradsplassering til slike vernepliktige. I vernepliktforskriften er det gitt utfyllende bestemmelser om VAB-ordningen.

Ved innføring av verneplikt for kvinner vil også VAB-ordningen gjelde for kvinnelig militært personell.

For å forenkle språket, foreslås det at «så vidt gjørlig» erstattes med «om mulig» i § 11 første ledd andre punktum, og at «han» erstattes med «vedkommende». Videre foreslås det at «mann» i § 11 andre ledd siste punktum endres til «enhver».

Departementet foreslår at § 11 skal lyde:

Førstegangstjenesten skal avtjenes uten unødig opphold. Den skal *om mulig være* avsluttet innen utløpet av det år den vernepliktige fyller 22, med mindre utsettelse med avgjørelsen om tjenestedyktighet etter § 30 første ledd, eller *vedkommendes* eget forhold har vært til hinder for det.

For vernepliktig med sivil opplæring av betydning for Forsvarets behov, herunder vernepliktige som nevnt i § 10 annet ledd, kan Kongen gi særregler om oppdeling av den samlede ordinære tjenestetid. Likeledes kan Kongen bestemme at utskrivning eller innkalling til tjeneste av *enhver* som er under slik opplæring skal utstå i inntil 2 år.

3.3.2 Forslag til endringer i § 12

Vernepliktsloven § 12 regulerer gjennomføringen av og bortfall av plikt til ordinær førstegangstjeneste. Departementet foreslår språklige endringer i § 12 første og andre ledd, for å gjøre bestemmelsen enklere og kjønnsnøytral.

Departementet foreslår at § 12 skal lyde:

Er innkalling blitt utsatt eller fremskutt, skal den vernepliktige utføre førstegangstjeneste som fastsatt for den årsklasse eller kontingent vedkommende innkalles sammen med. Når ikke særlige hensyn gjør seg gjeldende, skal den vernepliktiges etterfølgende ordinære tjeneste være av samme varighet som bestemt for egen årsklasse, og utføres sammen med egen årsklasse. Etter nærmere regler av Kongen kan bestemmelsen i første punktum fravikes for vernepliktig som får sin ordinære tjenestetid oppdelt i henhold til § 11 annet ledd.

Plikt til førstegangstjeneste i fred bortfaller når den ikke er påbegynt innen utløpet av det år den vernepliktige fyller 28. Hvis forsinkelsen er forårsaket av den vernepliktige, bortfaller plikten hvis tjenesten ikke er påbegynt innen utløpet av det år vedkommende fyller 33. Resterende førstegangstjeneste bortfaller ved utløpet av det år den vernepliktige fyller 28, når vedkommende har måttet sendes hjem ved eller etter fremmøte til tjeneste på grunn av sykdom, skade eller lignende. Hjemsendingen foretas etter beslutning av slik legemnd som nevnt i § 31 eller av vedkommende avdelingslege.

Forøvrig kan slike vernepliktige som er nevnt i annet ledd, pålegges tjeneste i samme utstrekning som den årsklasse de hører til.

3.4 Forslag til endringer i kapittel III. Utskrivning og rulleføring

I forbindelse med fastsettelsen av vernepliktforskriften ble «hovedrulle» endret til «verneplikts- og tjenesteregisteret», for å gi et bedre bilde av registerets innhold og bruk, samt tilpasse begrepsbruken til dagens teknologi og bestemmelse for registrering av personopplysninger. Departementet foreslår å oppdatere vernepliktsloven tilsvarende. I kapitteloverskriften foreslås det at «rulleføring» endres til «verneplikts- og tjenesteregistrering» i samsvar med begrepsbruken i vernepliktforskriften. I vernepliktforskriften brukes imidlertid både begrepet

«registrering» og «rulleføring». Departementet anser ikke det som nødvendig å videreføre begrepet «rulleføring» all den tid begrepet «hovedrulle» ikke lenger benyttes. I tillegg er det «verneplikts- og tjenesteregistrering» som rent faktisk ligger i begrepet «rulleføring». Videre gir «verneplikts- og tjenesteregistrering» et mer konkret uttrykk for innholdet i begrepet, enn det generelle begrepet «registrering» som favner vidt. Der det klart fremgår av innholdet, og det fremstår som overflødig å skrive «verneplikts – og tjenesteregistrering», er det naturlig å bruke «registrering».

Departementet forslår at overskriften til kapittel III skal lyde:

Kapitel III Utskrivning og *verneplikts- og tjenesteregistrering*.

3.4.1 Forslag til endringer i § 20

Utskrivningsplikten gjelder for både menn og kvinner, og innebærer en plikt til å la seg innrullere i verneplikts- og tjenesteregisteret og en plikt til å la seg klassifisere for å fastsette tjenestedyktighet for tjeneste i Forsvaret. Departementet foreslår at «Menn og kvinner» endres til «Enhver» i § 20 første ledd første punktum.

Siden det ikke er skille mellom menn og kvinner med hensyn til utskrivningsplikten, foreslås det at § 20 andre ledd gjøres kjønnsnøytral. I den forbindelse foreslås det at § 20 andre ledd andre punktum reguleres i overgangsbestemmelse, jf. punkt 3.7, og at tredje punktum blir andre punktum, slik at første og andre punktum omhandler alle utskrivningspliktige, og utskrivningspliktige kvinner født før 1. januar 1997 reguleres i overgangsbestemmelsen.

Departementet foreslår at «sesjonens del II» i andre ledd andre punktum endres til «sesjon del 2», jf. vernepliktforskriftens begrepsbruk.

I tredje ledd foreslås det at «Vernepliktsverkets hovedrulle» endres til «Forsvarets verneplikts- og tjenesteregister» i samsvar med vernepliktforskriften. Når begrepet «rulleføring» og «hovedrulle» foreslås endret, er det også naturlig å foreslå at «innrullering» erstattes med «registrering» i tredje ledd nummer 1. Dette har bakgrunn i at disse begrepene henger sammen. Når et av begrepene foreslås endret i tråd med dagligtale, bør det samme gjøres med de øvrige.

Som følge av omstillingen i Forsvaret med sikte på en stadig tettere integrering mellom Vernepliktsverket og Forsvarets personelltjenester, har departementet vurdert å endre «Vernepliktsverket» til «Forsvarets personell- og vernepliktssenter». Departementet har kommet til at det ikke er hensiktsmessig å foreta en slik endring i loven all den tid «Forsvarets personell- og vernepliktssenter» er en midlertidig fellesbetegnelse for Vernepliktsverket og Forsvarets personelltjenester tilknyttet

den videre omstillingsprosessen av HR-området i Forsvaret. Bestemmelsen bør derfor vurderes endret ved senere revisjon av loven.²⁵

Det foreslås også at «Menn og kvinner» og «ham eller henne» i § 20 fjerde ledd endres, slik at loven ikke nevner kjønn annet enn de steder der dette er nødvendig og av betydning for den enkeltes rettigheter og plikter.

Departementet foreslår å fjerne «for menn» i § 20 femte ledd, da bestemmelsen også vil gjelde kvinner.

Departementet foreslår at § 20 skal lyde:

Enhver som oppholder seg her i riket, og som ikke åpenbart er helt udyktig til militærtjeneste, er utskrivningspliktig fra 1. januar i det år vedkommende fyller 18 år. De som er utenfor riket på dette tidspunktet blir utskrivningspliktige straks de kommer hit.

Utskrivningsplikten opphører når verneplikten inntreffer eller når den utskrivningspliktige blir kjent fri for verneplikt. Utskrivningsplikten bortfaller dersom den utskrivningspliktige ikke blir innkalt til sesjon del 2 innen utløpet av det år vedkommende fyller 28 år.

Utskrivningen omfatter:

1. *registrering* av de utskrivningspliktige i *Forsvarets verneplikts- og tjenesteregister, og*
2. *klassifisering* av de utskrivningspliktige for å fastslå deres tjenestedyktighet og øvrige forutsetninger for tjeneste.

Enhver som ennå ikke er blitt utskrivningspliktig, kan etter nærmere bestemmelser av Kongen likevel tillates å bli utskrevet, men ikke tidligere enn fra 1. januar i det år de fyller 17 år. De er i så fall utskrivningspliktige så snart tillatelsen er meddelt dem.

I krig eller når krig truer kan Kongen gi nærmere regler om *utskrivningsplikten*. Kongen kan under slike forhold bestemme at utskrivningsplikten skal omfatte også *enhver* utenfor riket og gi nærmere regler om fremgangsmåten ved utskrivningen. Reglene kan fravike denne lov.

3.4.2 Forslag til endringer i § 22

Vernepliktsloven § 22 angir Vernepliktsverkets oppgaver. Det foreslås at «Registreringen» erstatter begrepet «Innrulleringen» og at «Verneplikts- og

²⁵ Prop. 1 S (2013-2014) punkt 5.5 s. 130

tjenesteregistrering» erstatter begrepet «Rulleføring», jf. departementets vurdering i punkt 3.4 og 3.4.1.

Departementet foreslår at § 22 skal lyde:

Vernepliktsverkets oppgaver omfatter:

1. *Registreringen* av utskrivningspliktige.
2. Klassifiseringen av de utskrivningspliktige etter deres tjenestedyktighet og øvrige forutsetninger for tjeneste i Forsvaret.
3. Fordelingen av de tjenestedyktige til forsvarsgrener og Heimevernet, fellesinstitusjoner i Forsvaret og Sivilforsvaret.
4. *Verneplikts- og tjenesteregistrering* av alle utskrivningspliktige og vernepliktige samt krigsforsterkningen.

3.4.3 Forslag til endringer i § 25

Vernepliktsloven § 25 regulerer tidspunktet for når innrulling tidligst kan foretas. Departementet foreslår at «innrulling» endres til «registreringen» i første ledd og «registrering» i andre ledd, og at «innrulleres» endres til «registreres» i første ledd, jf. departementets vurdering i punkt 3.4 og 3.4.1.

Departementet foreslår at § 25 skal lyde:

Registreringen foretas ikke tidligere enn i året forut for utskrivningsåret, med mindre Kongen på grunn av særlige forhold bestemmer noe annet. Den som ifølge § 20 blir utskrivningspliktig utenfor normalalderen, skal *registreres* så snart som mulig.

De nærmere bestemmelser om *registrering* fastsettes av Kongen.

3.4.4 Forslag til endringer i § 27

Vernepliktsloven § 27 omhandler tidspunktet for når sesjon skal finne sted. Det foreslås at «innrulling» i første ledd første punktum endres til registrering i tråd med departementets vurderinger i punkt 3.4 og 3.4.1.

Videre foreslås det at «sesjonens første del» og «sesjonens andre del» gjennomgående endres til «sesjon del 1» og «sesjon del 2» i tråd med vernepliktforskriftens begrepsbruk.

Departementet foreslår at § 27 skal lyde:

Sesjon holdes etter *registrering* av ny årsklasse, og gjennomføres i to deler. Dersom frammøte til *sesjon del 1* ikke har latt seg gjennomføre innen rimelig tid og klassifisering etter §§ 26 og 29 ikke har vært mulig, kan allikevel personell som ikke

åpenbart er helt udyktige utskrives, og deres tjenestedyktighet avgjøres ved frammøte til tjeneste.

Sesjon del 1 innebærer at alle utskrivningspliktige avgir en egenerklæring uten at personlig fremmøte kreves. Dette gjelder også utskrivningspliktige som ikke er blitt klassifisert tidligere og som ikke har fått utsettelse med utskrivning i henhold til § 21.

Sesjon del 2 innebærer personlig fremmøte for klassifisering. Til *sesjon del 2* kan innkalles utskrivningspliktige som på bakgrunn av *sesjon del 1* anses egnet for tjeneste i Forsvaret, og utskrivningspliktige som ikke besvarer egenerklæringen i *sesjon del 1*. Også andre utskrivningspliktige og vernepliktige som skal undersøkes på ny, kan innkalles til *sesjon del 2*.

Kongen gir nærmere regler om gjennomføring av todelt sesjon.

Sesjonsstedet velges med sikte på å spare reiser og tid for de møtepliktige.

Kongen med Stortingets samtykke gir regler om godtgjørelse for fremmøte til sesjon.

3.4.5 Forslag til endringer i § 33

Vernepliktsloven § 33 regulerer hvordan tjenestedyktige bør fordeles til Forsvarets ulike avdelinger.

I henhold til andre ledd skal blant annet sjømenn i utgangspunktet fordeles til Marinen. Departement forslår å kjønnsnøytralisere andre ledd og endre «sjømenn» til «sjøfolk» i samsvar med sjømannslovens begrepsbruk.

Departementet foreslår at § 33 skal lyde:

Ved fordelingen av de tjenestedyktige skal det tas sikte på at avdelingene i krig kan settes opp så raskt som mulig, samtidig som deres behov for faglært og høyere utdannet personell søkes tilgodesett. Så vidt mulig bør det tas hensyn til den utskrivningspliktige eget ønske om våpenart og tjeneste.

Sjøfolk fordeles til Marinen så langt det er behov for dem.

3.4.6 Forslag til endringer i § 35

Vernepliktsloven § 35 regulerer meddelelse av resultatet av utskrivningen. Utskrivningspliktig skal skriftlig meddeles endringer i sitt utskrivningsforhold.

Det foreslås at «den enkelte mann og kvinne» endres til «den enkelte».

Departementet foreslår at § 35 skal lyde:

Resultatet av utskrivningen meddeles den *enkelte på* den måte Kongen bestemmer.

3.4.7 Forslag til endringer i § 36

Vernepliktsloven § 36 regulerer Vernepliktsverkets adgang til å føre hovderulle over alle utskrivningspliktige og vernepliktige. Det foreslås at «hovderulle» i første ledd endres til «verneplikts- og tjenesteregister» og «hovedrullen» i andre ledd endres til «opplysninger i verneplikts- og tjenesteregisteret», jf. departementets vurdering i punkt 3.4.

Departementet foreslår at § 36 skal lyde:

Vernepliktsverket fører et *verneplikts- og tjenesteregister* over alle utskrivningspliktige og vernepliktige.

Kongen gir nærmere bestemmelser om innhold og oppbevaring av *opplysninger i verneplikts- og tjenesteregisteret*.

3.4.8 Forslag til endringer i § 37

Vernepliktsloven § 37 omhandler forbigåelse ved utskrivningen. Det foreslås at «han eller hun» i § 37 første ledd endres til vedkommende og at «han eller hun» i § 37 andre ledd endres til «den utskrevne». Dagens andre ledd skal forstås slik at registrerte personer fysisk slettes fra Vernepliktsverkets verneplikt- og tjenesteregister. Da det ikke rent faktisk innebærer en fysisk sletting av personer, men at vernepliktsforholdet skjules og overskuddsdata fjernes, foreslås det at dette tydeliggjøres i bestemmelsen.

Departementet foreslår at § 37 skal lyde:

Er noen forbigått ved utskrivningen og feilen blir oppdaget eller årsaken til forbigåelsen bortfaller, skal *vedkommende* utskrives så snart som mulig.

Blir det brakt på det rene at noen er feilaktig utskrevet, skal *utskrivningen straks avsluttes og den utskrevne* betraktes som ikke utskrevet.

3.4.9 Forslag til endringer i § 38

Vernepliktsloven § 38 omhandler overføring, omfordeling og omdisponering av vernepliktige. Det foreslås at «han» endres til «vedkommende» i § 38 første ledd førstepunktum, og til «den vernepliktige» i § 38 første ledd andre punktum.

Departementet foreslår at § 38 skal lyde:

Enhver vernepliktig kan uten hensyn til eget ønske omdisponeres til annen enhet i eller utenfor den forsvarsgren *vedkommende* opprinnelig er disponert til.

Etter søknad kan *den vernepliktige* omdisponeres når vektige velferdsgrunner foreligger og tjenstlige hensyn ikke er til hinder for det.

Regler for godkjenning av omdisponeringer som ikke er bestemt av departementet, fastsettes av Forsvarssjefen.

3.5 Forslag til endringer i kapittel IV. Forskjellige bestemmelser

3.5.1 Forslag til endringer i § 39

Vernepliktsloven § 39 regulerer utreisetillatelse og utenrikspermisjon. Utfyllende bestemmelser om utreisetillatelse og utenrikspermisjon følger av vernepliktsloven kapittel 20. Utreiseforbud gjelder i dag kun dersom det er innført reiseforbud.

Departementet foreslår en rettelse i § 39 første ledd første punktum, slik at «flytning» endres til «flytting». Det foreslås at «andre menn» i § 39 første ledd siste punktum endres til «andre enn utskrivningspliktige og vernepliktige».

Videre foreslås det at «han eller hun» i § 39 andre ledd endres til «vedkommende».

Departementet foreslår at § 39 skal lyde:

I den utstrekning Kongen bestemmer skal utskrivningspliktige og vernepliktige gi melding om bortreise, *flytting*, utvandring og mønstring i utenriks fart. Kongen kan også gi bestemmelser om at de må ha tillatelse til å reise bort fra riket, utvandre eller mønstre i utenriks fart. I krig eller når krig truer, kan Kongen, med Stortingets samtykke treffe bestemmelser om reiseforbud, som kan omfatte også *andre enn utskrivningspliktige og vernepliktige* fra 1. januar i det år de fyller 17.

Den som på grunn av opphold utenfor riket ikke er utskrevet, skal melde seg for politiet straks *vedkommende* kommer til riket.

3.5.2 Forslag til endringer i § 40

Vernepliktsloven § 40 omhandler opplysningsplikten til de utskrivnings- og vernepliktige. Utskrivningspliktige og vernepliktige er forpliktet til å gi alle opplysninger om forhold som kan ha betydning for deres utskrivnings- og verneplikt.

For å gjøre ordlyden kjønnsnøytral foreslås det at «Menn og kvinner» endres til «Enhver» i § 40 første ledd.

Departementet foreslår at § 40 skal lyde:

Enhver i utskrivnings- og vernepliktig alder plikter på oppfordring ved personlig frammøte eller skriftlig å gi opplysninger om forhold som har betydning for deres utskrivning og verneplikt og herunder å skaffe til veie attester og andre dokumenter som kreves framlagt. I rimelig utstrekning plikter de også på annen måte å godtgjøre riktigheten av sine opplysninger.

Kongen gir bestemmelser om hvilke personer og institusjoner i og utenfor riket som kan kreve disse opplysninger. Kongen kan videre gi bestemmelser om at det ved innføring i nasjonalitetsprotokoll og utstedelse og fornyelse av pass utenfor riket kan kreves godtgjort at vernepliktsforholdene er i orden.

3.5.3 Forslag til endringer i § 43

Vernepliktsloven § 43 hjemler en plikt for den enkelte til å sørge for at sitt utskrivnings- og vernepliktforhold blir behandlet. Departementet foreslår at «mann og kvinne» i § 43 første ledd fjernes, og at «han eller hun» i § 43 andre ledd endres til «vedkommende».

Departementet foreslår at § 43 skal lyde:

Enhver plikter selv å påse at sitt utskrivnings- og vernepliktsforhold i rett tid kommer under behandling.

Den som ikke får slike meddelelser eller ordrer med hensyn til forhold som nevnt i første ledd og som *vedkommende* etter sin alder og sine øvrige forutsetninger skal ha, plikter å melde fra om dette til politiet eller Vernepliktsverket.

3.5.4 Forslag til endringer i § 44

Vernepliktsloven § 44 hjemler adgangen til å pålegge vernepliktige som har gjennomgått førstegangstjeneste oppbevaring og vedlikehold av våpen og ammunisjon utenfor tjenesten. Det foreslås at «han» erstattes med «vedkommende».

Departementet foreslår at § 44 skal lyde:

Vernepliktig som har gjennomgått førstegangstjeneste kan etter nærmere bestemmelser av Kongen pålegges utenfor tjenestetiden å oppbevare og holde vedlike våpen med ammunisjon og utrustning som *vedkommende* skal møte med ved mobilisering.

3.5.5 Forslag til endringer i § 46

Bestemmelsen gir Vernepliktsverket hjemmel til å innhente personopplysninger til bruk ved utskrivning, rulleføring og innkalling til tjeneste. Videre regulerer

bestemmelsen politiets, mønstringsmyndigheter og utenriksstasjonenes medvirkningsplikt. I tillegg hjemler den enhver leges plikt til å bistå ved sesjon.

I første ledd foreslås det at «verneplikts- og tjenesteregistrering» benyttes istedenfor «rulleføring», jf. departementets vurdering i punkt 3.4 og 3.4.1. Videre foreslås det å erstatte «menn og kvinner» med «enhver».

Den 20. august 2013 ble mønstringsordningen avviklet. Det er nå rederiene som må kontrollere at arbeidstaker har dokumentene i orden. Sjøfolk skal ikke lenger møte hos NAV før de går om bord. Departementet foreslår derfor å ta ut mønstringsmyndighetenes forpliktelser i tredje ledd. Dette innebærer at tredje ledd, siste punktum foreslås opphevet. Videre foreslås en rettelse i tredje ledd. I fjerde ledd foreslås det at «hans» endres til «vedkommendes».

Departementet foreslår at § 46 skal lyde:

Til bruk for utskrivning, *verneplikts- og tjenesteregistrering* og innkalling til tjeneste plikter offentlige myndigheter og tjenestemenn, arbeidsgivere og fartøysførere, bestyrere og private læreanstalter, ungdomshjem og sykehus, prester og forstandere i trossamfunn uten betaling å gi opplysninger, oppgaver og attestasjoner angående *enhver* mellom 17 og 45 år som er knyttet til dem eller registrert hos dem.

Enhver eier eller besitter av rom som er åpent for allmenheten og enhver fartøysfører plikter å bistå med oppslag av kunngjøringer i anledning av utskrivning og verneplikt.

Politiet og norske utenriksstasjoner plikter på forespørsel å gi veiledning om utskrivnings- og vernepliktsforhold. De plikter også å medvirke ved innkalling og ettersøking anledning av utskrivning og tjeneste.

Hvis sesjonslege får forfall, plikter enhver lege på anmodning fra klassifiseringsnemnd eller høyere myndighet å overta *vedkommendes* funksjoner inntil avløsning kan skje. Plikt som pålegges lege etter foranstående bestemmelse må ikke strekke seg ut over den tid det tar for en ny sesjonslege å reise til utskrivningsstedet. Anmodningen rettes så vidt mulig til lege på eller nær sesjonsstedet, fortrinnsvis til offentlig lege. Kongen fastsetter godtgjørelsen.

3.6 Forslag til endringer i kapittel V. Straffebestemmelser

3.6.1 Forslag til endringer i § 48

Innføring av verneplikt for kvinner innebærer at vernepliktige kvinner kan straffeforfølges på lik linje med menn dersom de ikke møter til førstegangstjeneste

eller repetisjonstjeneste. Vernepliktsloven § 48 regulerer hvilke sanksjoner man kan bli møtt med ved brudd på bestemmelsene i vernepliktsloven.

Departementet foreslår at «han eller hun» endres til vedkommende i § 48 nr. 2, 3 og 4, samt at «hans eller hennes» fjernes i nr. 3.

Departementet foreslår at § 48 skal lyde:

Med bøter straffes den som forsettlig eller uaktsomt

1. unnlater å oppfylle meldeplikt etter §§ 39 eller 43, unnlater å innhente tillatelse som nevnt i § 39 annet punktum eller overtrer reiseforbud gitt i medhold av § 39 tredje punktum,
2. uten gyldig forfall uteblir fra eller kommer for sent til møte som *vedkommende* er innkalt til i medhold av denne lov, møter i ikke edru tilstand, forlater møtet uten tillatelse eller ved sin opptreden hindrer eller forstyrrer møtets gang,
3. unnlater eller nekter å oppfylle noen av de plikter som *vedkommende* er pålagt etter §§ 40, 41 eller 42, gir uriktige opplysninger om forhold som nevnt i § 40 eller ved sin atferd eller på annen måte søker å villedes vernepliktsmyndighetene ved *bedømmelsen av utskrivnings- eller vernepliktsforhold*; eller
4. overtrer eller forsømmer *de* plikter *vedkommende* er pålagt å ta vare på i henhold til § 44.

3.7 Forslag til overgangsbestemmelse

Kvinner som allerede frivillig tjenestegjør i Forsvaret og kvinner født før 1997 som frivillig vil tjenestegjør Forsvaret, vil ikke være vernepliktige når lovendringene trer i kraft. Departementet forslår at dette reguleres i en overgangsbestemmelse, jf. punkt 3.2.3. Disse kvinnene vil imidlertid ha samme vilkår som, og forvaltes som, vernepliktige, jf. Prop. 1 S (2010-2011).

Av bestemmelsens første og andre ledd fremgår det at kvinner født før 1. januar 1997 ikke er vernepliktige, men har en styrkedisponerings- og tjenesteplikt.

Forsvaret er ikke lenger et mobiliseringsforsvar men et innsatsforsvars basert på allmenn verneplikt og et totalforsvarskonsept. Departementet foreslår derfor at dagens begrep «mobilisering- og tjenesteplikt», jf. § 4 endres til «styrkedisponerings- og tjenesteplikt».

Kvinner født før 1. januar 1997 er forpliktet til å la seg registrere og klassifisere. Utskrivningsplikten forslås regulert i siste ledd.

Departementet foreslår at ny § 50a skal lyde:

Kvinner født før 1. januar 1997 er ikke vernepliktige etter § 3 første ledd.

Kvinner som frivillig gjør tjeneste i Forsvaret og som er født før 1. januar 1997, har styrkedisponerings- og tjenesteplikt som bestemt av Kongen med Stortingets samtykke. Enhver er utskrivningspliktig etter § 20 første ledd. Utskrivningsplikten for kvinner født før 1. januar 1997 opphører etter endt klassifisering.

4 Forslag til endringer i heimevernloven

4.1 Innledning

Kvinner som frivillig gjør tjeneste i Forsvaret har 19 måneder lang tjenesteplikt. Mobiliserings- og tjenesteplikt (styrkedisponerings- og tjenesteplikt) innebærer også en plikt til å la seg disponere til Heimevernet. De 12 første månedene av tjenesten fullføres vanligvis som førstegangstjeneste og de resterende syv kan pålegges som repetisjonstjeneste eller årlig trening i Heimevernet.

Som følge av innføring av verneplikt for kvinner er det behov for å gjøre mindre endringer i heimevernloven kapittel I. Grunnleggende bestemmelser. §§ 4, 5 og 6.

4.2 Forslag til endringer i kapittel I om grunnleggende bestemmelser

4.2.1 Forslag til endringer i § 4

Bestemmelsen regulerer hvem som har plikt til å gjøre tjeneste i Heimevernet. Departementet foreslår å erstatte «menn» i andre ledd med «enhver» og «vedkommende» i tredje ledd.

Departementet foreslår at § 4 skal lyde:

Plikt til å gjøre tjeneste i Heimevernet har etter nærmere bestemmelser fastsatt av Kongen:

- 1) Alle vernepliktige som forutsettes ikke kalt inn til annen militærtjeneste hverken i fred, ved mobilisering eller i en viss tid etter mobilisering.
- 2) Vernepliktsfrie i vernepliktig alder og eldre til og med det år de fyller 55, alle for så vidt de er kjent dyktige for heimevernstjeneste og ikke er eller ville vært fri for verneplikt på grunn av statsborgerlig forhold.

Enhver over vernepliktig alder kan pålegges tjeneste i Heimevernet i den utstrekning Heimevernets oppgaver på vedkommende sted ikke kan løses ved hjelp av pliktige i yngre alder og frivillige.

I krig har også *enhver* under vernepliktig alder tjenesteplikt i Heimevernet *fra* og med fylte 18 år, når *vedkommende* fyller vilkårene etter første ledd nr. 2.

4.2.2 Forslag til endringer i § 5

Bestemmelsen regulerer hvem som kan tjenestegjøre som frivillig i Heimevernet. Departementet foreslår å erstatte «menn og kvinner» med «enhver».

Departementet foreslår at § 5 skal lyde:

Som frivillige i Heimevernet kan antas *enhver* som har fylt 16 år, herunder også vernepliktige i den utstrekning Kongen bestemmer. Disse vernepliktige *kan ikke* pålegges tjeneste i Heimevernet i den tid de er innkalt til annen militærtjeneste.

Kongen gir nærmere bestemmelser om vilkårene for og fremgangsmåten ved antagelse av frivillige og for tjenestens opphør.

4.2.3 Forslag til endringer i § 6

Denne bestemmelsen regulerer tjenesteplikten til frivillige i Heimevernet.

Departementet foreslår at § 6 andre ledd siste punktum oppheves. Det eksisterer ikke lenger slike begrensninger i tjenesten.

Departementet foreslår at § 6 skal lyde:

Frivillige har i det tidsrom de har påtatt seg tjeneste samme plikter og tjenestevilkår som pliktige heimevernssoldater. Frivillige som ikke har fylt 18 år, skal likevel ikke gis opplæring eller delta i stridsrelatert virksomhet, og skal straks fritas fra tjeneste dersom riket er i krig eller krig truer eller Forsvaret eller noen del av det er beordret satt på krigsfot.

Hvis krig eller fare for krig inntreffer i dette tidsrom, er de frivillige som har fylt 18 år etter Kongens nærmere bestemmelse forpliktet til å fortsette på samme vilkår ut over den påtatte tjenestetid så lenge forholdene gjør det nødvendig.

5 Behovet for endringer i andre bestemmelser

5.1 Innledning

Departementet har gjennomgått bestemmelser med hjemmel i vernepliktsloven og heimevernloven og annet regelverk som har betydning for verneplikten. Innføring av allmenn verneplikt gjør det også nødvendig å endre bestemmelser i vernepliktforskriften. I tillegg vil det være behov for endringer i Forsvarets eget regelverk, herunder Bestemmelser om utskrivning og verneplikt (BUV).

Departementet har blant annet også gjennomgått lov 19. mars 1965 nr. 3 om fritaking for militærtjeneste av overbevisningsgrunner (militærnekterloven).

5.2 Villighetserklæringen – bortfall av angrefristen

Det følger av vernepliktforskriften § 8-8 at kvinner som etter frivillighet innkalles til førstegangstjeneste, skal underskrive kontrakt om tjenesteplikt for kvinnelig militært personell før de påbegynner tjenesten.

Ved innføring av en verneplikt for kvinner vil kontrakt om villighet i utgangspunktet falle bort. Imidlertid vil kvinner født før 1997 som søker seg til tjeneste etter at verneplikt for kvinner er innført, fortsatt måtte skrive under en villighetskontrakt.

Kontrakten kan i dag sies opp innen 30 dager etter signering, og uten begrunnelse. Det er i praksis gitt en 30 dagers angrefrist. Kontrakten utleveres i forkant av innrykket og den leveres underskrevet på innrykksdagen. Departementet mener at angrefristen bør opphøre ved innføring av verneplikt for kvinner fordi disse frivillig søker seg til tjeneste, og bør behandles likt med dem som kommer inn under verneplikten.

Departementet foreslår derfor at oppsigelsesfristen på 30 dager for kontrakt om tjenesteplikt for kvinnelig militært personell, jf. forarbeidene til vernepliktforskriften, faller bort fra samme tidspunkt som endringene i vernepliktsloven og heimevernloven trår i kraft.

Departementet kommer tilbake med forslag til andre nødvendige endringer i vernepliktforskriften (og forskrift til lov om Heimevernet).

5.3 Militærnekterloven

Militærnekterloven gjelder i dag for vernepliktige menn og ikke for kvinnelig militært personell. Kvinnelig militært personell kan imidlertid søke fritak fra fortsatt

militærtjeneste og tjenesteplikt etter prinsippene i militærnekte-loven, jf. vernepliktforskriften § 3-6 første ledd.²⁶

Ved innføring av en verneplikt for kvinner vil også militærnekte-loven gjelde for kvinner, jf. militærnekte-loven § 1. Militærnekte-loven omtaler den vernepliktige konsekvent i hankjønn. Loven er med andre ord ikke kjønnsnøytral.

Forvaltningsansvaret for militærnekte-loven er lagt til Justis- og beredskapsdepartementet. Forsvarsdepartementet er av den oppfatning at også denne loven bør gjøres kjønnsnøytral som en følge av innføringen av allmenn verneplikt.

6 Økonomiske og administrative konsekvenser

Innføring av verneplikt for kvinner vil få enkelte økonomiske og administrative konsekvenser. Forsvaret har imidlertid allerede fått i oppdrag å tilpasse sine vedlikeholds- og opprustningsplaner, samt bygningsmasse til en jevnere kjønnsbalanse. Samtidig legges det til grunn at Forsvaret klarer å effektivisere prosesser for å minimalisere de administrative konsekvensene ved innføringen av verneplikt for kvinner.

Anskaffelse og tilpasning av personlig bekledning og utrustning etter dagens standard vil måtte tilpasses en høyere kvinneandel. Dette vil i følge Forsvaret utgjøre en økning på i overkant av 1 million kroner årlig. Det er videre behov for en rask utbedring av enkelte kaserner og dette bør gjennomføres slik at Forsvaret er i stand til å ta i mot vernepliktige på sine rekruttskoler på en god måte. Utbedringene vil i følge Forsvaret ha en total kostnad på over 25 millioner kroner. Det samlede EBA-behovet knyttet til modernisering og opprustning av kaserner og forlegninger er på sikt 130 millioner kroner, og dette aktualiseres av innføring av allmenn verneplikt. Behovet for EBA-utbedringer antas å kunne stige med inntil 50 prosent når Forsvaret har fått analysert alle forhold knyttet til allmenn verneplikt.

Det vil også være behov for informasjonstiltak i forbindelse med innføringen, og kostnadene knyttet til dette vil være avhengig av ambisjonsnivå og omfang. Forsvaret regner likevel med en økning i utgifter på 3,5 millioner årlig knyttet til informasjonstiltak i forbindelse med allmenn verneplikt. En innføring av en vernepliktsdag i skolen vil bli utredet. Et slikt tiltak kan også gi økte informasjonskostnader.

²⁶ Se pkt. 2.2.3